

Teadus ja Kohus.

Digusteadline ajakiri.

Ilmub üks kord kuus.

Toimetus ja talitus Tallinnas,

S. Surul nr. 16, raekoja vastas.

Tegew toimetaja: wann. adwokadi abi **A. Birk.**

Tegewa toimetaja kirjade aadress: Ревель, Suurel Karja uul., nr. 15, kort. 4.

№ 5.

Mai.

1913.

Kogukondliste maksude korraldamisest.

A. Birk.

Kõigefõrgem käjukiri 5. oktobrist 1906. a. tõi waldade ja linna maksufogufondade elusse suuri muudatusi kaasa. Omal ajal ei teatud neid küllalt weel häste ette näha ega hinnata. Müüd aga, mõne aasta järele, on nimetatud käjukirja tegelikud togajärjed ja mõju nii tuntawaks saanud, et selle seaduseandmise akti juurde ifka ja jälle togasi tuldatse, kui kusfil meie waldade ja maksufogufondade rahaasjadest räägitakse.

1906. a. käjukiri andis waldade ja maksufogufondade liikmetele palju suurema passi (elamiseähi) saamise wabaduse kätte, kui enne seda oli olnud. Praegu maksma (1903. a.) Passiseaduse järele (§ 5) antakse elamiseähi ainult passijaaja ololises elamiskohas wälja, ja sellisama Passiseaduse järele (§ 2, p. 2. ja 3.) tuleb kodanikkude, käsi- tööliliste ja talu poegade alalises elamiskohas jeda linna, olemit, walda lugeda, kus passijaaja maksufogufonna wõi walla hingefirjos seisob. 1906. a. käjukiri muutis linnakodanikkude, käsi- tööliliste ja talupoegade alalise elamiskoha mõistet, ja seadis nad sellepoolest aodeliseisuse liik- mete, aukodanikkude ja kaupmeestega ühe pulga peale. Wiimaste alali- sets elamiskohas loeb passiseadus jeda kohta, kus nad oma ameti ehk teenistuse ehk liikumata waranduse järele alalisel asuwad, ja jedasama paneb Kõigefõrgem käjukiri (V j.) ka linnakodanikkude ja talupoegade kohta maksma.

Maksufogufondade ja waldade liikmeid selles asjas eesõigusliste seisustega ühele alusele seades ja passiseaduse paragrahwi maksma jättes, mille järele alalises elamise kohas elamiseähti wälja antakse, pidi nimetatud käjukiri selle järelduse tegema, mis ta ka tegi, ja nimelt: maksufogufondade liikmed ja talupojad wõiwad ka eluaegsid passiraamatuid saada ja nii seisusliste asutuste käest seal, kus nad hingefirjos seisowad, nii ka politseiwalitsuste käest oma alalises elamiskohas (vealinnades jaostonna pristawi käest) Nii oli passijaamise asjas endine kindel ühendus maksufogufonna ja walla ja

nende liikmete wahel murtud, kuna ennemalt passi ja elamisetahte ainult selle maksuwalitsuse ja walla kaeft saadi, kelle hingekirjas passijaaja ulewel seisis (Passisead. § 45, 1903 a. wäljaanne).

Uuendus oli kahtlemata suur, jeda enam et kogukondliste maksude sissenõudmine õige lihtsalt endise korraga ühendatud oli. Passiseaduse (paragr. 48 ja 65) järele ei wõidud neile, kellel tähendatud maksud maksmata olid, passiraamatuid (wiie aasta peale) ja passifi maksuwalitsustest mitte muidu wälja anda, kui maksukogukonna loaga. Umbes jeesama lord oli (§§ 49 ja 65) ka wallaliikmete kohta maksew. Ja jeda lorda tarwitasiid maksukogukonnad ja wallad alataja, et oma liikmetest kogukondlisi maksusi kätte saada. Ei olnud maksud makstud, siis ei antud lihtsalt passiraamatut ega passi wälja. Ja kui passiraamatu (wiie aasta peale) ehk passi (ühe aasta peale) aeg täis oli ja uut asemele polnud saadud, wõis suuri pahandusi passiomanikule sündida (teda wõidi seitseme päewa järele oma linna wõi walda wälja saata). Wähe weel jeda. Maksukogukonnad ja wallad wõisid otsufets teha passiraamatuid (wiie aasta peale) nende kaeft tagasi nõuda, kes oma puudustkannatajate perekonnaliikmete ja kaswatajate eest hooft ei kannud (§ 60). Ka wõis politsei passiraamatu tema omaniku kaeft ära wõtta, kui ta (politsei) leidis, et kogukonna maksud ära ei olnud õiendatud (§ 59).

Passide (ja nüüd juba eluaegsete passiraamatute näol) wäljaandmise uuendamisega oletis piitanud tingimata ka kogukondliste maksude õiendamise lord uuendusele tulema, aga jeda ei ole tänini sündinud. Ulemaal nimetatud käsutiri kuulutab lihtsalt, et need passiseaduse paragrafid (48—63 par.), mis kogukondliste maksude sissenõudmist kindlustasid, maha on kustutatud, ja sellega asi jäigi. Walbadel ja maksukogukondadel pole enam, tähendab, õigust passiraamatu (eluaegse passiraamatu) saamist takistada, olgu kogukonna maksud makstud wõi mitte. Pole ka mitte enam wõimalik, nagu see enne oli, wälja antud passiraamatut kogukonna otsufe peale tagasi nõuda, ega wõi ka politsei passiraamatut ära wõtta. Ja kuigi wallad ja maksukogukonnad mõne tee leiaks, kuidas korratutele maksjatele passiraamatuid mitte wälja anda, siis on wõimalik passifi mujalt saada ja nimelt politseiwalitsustelt oma alalises elamisetoahas.

Tähendatud passijaamise korra uuendamine ja kogukondliste maksude wõtmise korraldamatus hakkab ennast järjefst walusamine meie kogukondadele linnas ja maal tunda andma. Suba on mitmelt poolt kuulda, et kogukonna piiridest wäljapoole läinud liikmed õige leigelt oma maksusi õiendawad ja et mõnel pool kogukonna maksude summa selle tõttu õige märksa on halkanud kokku kuuwama. Ja imestada pole siin suuremat midagi, ega saa ka mittemaksjaid kogukonna liikmeid ilma pikemata hurjutama hakata. Oma kodukohast jäädawalt kaugale minnes ja wõerfil omale uut kodu ehk pikemat asupaika leides kaswab inimene uue ümbrusega õige lähedalt kokku. Tema lapsed käiwad siin koolis ja ta maksab nende eest; tema ise ja kõik ta perekonna liikmed tarwitawad kohalikka ajutust (näit., haigemajast) ja maksawad nende heaks tihti ühel

wõi teisel näol maksusi. Nii kaob ühendus endise kodutohaga, kaob kohusetunne kodutoha asutuste vastu, nende toetamine näib väljarändanule üleliigne olevat, kuna ta neid asutusi enam ei tarvita ja juba mujal uute asutuste heaks ja nende asutuste tarvitamise eest maksusid maksab.

Kuid eemale läinud kogukonna liige ei hävita harilikult mitte oma õiguslist siset oma kogukonnaga ära, ja see sise ei kustu iseeneest ka mitte. Ja nii tuleb kogukonnal hulka liikmeid oma keskel sallida, kes juba kauemat aega kogukonnast väljas elavad, kogukonna heaks maksusi ei maksa, keda aga siiski õiguslikelt kogukonna liikmeks tuleb pidada ja kellel kogukonna vastu suured õigused on. Ja neid õigusi võib ta pealegi tarvitada, ilma et ta tarvitamise kohta kogukonnaga tõlku lepiks ehk et kogufond sellest tarvitamisest teakski.

Kõige walusamine tabab selle juures kogufondast nende haigeksjäänud liikmete ravitsemine võersil. Kogukonna liige, kes võersile läinud ja seal elades oma wallast ehk maksuwalitsusest midagi teada ei tahtnud, tema heaks maksusi ei maksnud, jääb haigeks ja paigutatakse haigemajasse. Ei dienda tema wõi tema omaksed haigemaja arwet ära, siis wastutab selle arwe eest kogufond. Nii ütleb seadus (Arstisead. § 281, lisa § 3) otsekohe, et awaliku hooletandmise haigemajades ilma waranduseta haigete ravitsemise eest need kogukonnad maksawad, kelle liikmeteks haigeid tuleb lugeda. Seadus räägib küll ilma waranduseta haigetest, kuid awaliku hooletandmise haigemajal enesel pole sugugi tarwis selgitama hakata, kas haigel kogukonna liikmel on warandust wõi ei ole. Ta nõuab otsekohe walla ehk maksuwalitsuse käest ja see seletagu juba ise pärast, kas haigel enesel on warandust wõi ei ole, ehk kas mõni sugulane polnud kohustatud haige eest maksuma. Ja pealegi on awaliku hooletandmise haigemajadel õigus ilma kohiuta, politsei läbi, administratiivlikel teel puuduwat maksu sisse nõuda, nii et kogukonnal maksmise puhul vastu waieldagi wõimalust pole. Etlab nüüd haige kogukonnast eemal, siis ei jää muud midagi üle, kui haigemaja arwe ära maksta ja kõige muu peale kättega lüüa, kuna kogukonnal raste oleks kauge maa tagant selgeks teha, kas haigel warandust enesel oma eest maksmiseks on, ehk kas mõnel tema ligidasel sugulasel selles warandust jatkub (kui sugulane mitte kogukonna piirides ei ela). Ja seda wiisi ka harilikult tehtakse: makstakse ettepanud arwe wälja ja sellega on kõik lõpetatud.

Niisamuti on awaliku hooletandmise seaduse (§ 585*) järele wallad kohustatud (seesama kohustus on ka maksukogufondadel linnades) hoolt kandma nende liikmete eest, kes wanaduse wõi wigase oleku pärast ennast ise toita ei jõua ja kellel ülespoole ja allapoole minewas joones sugulasi pole. Sääb wallaliige, kes võersil elas ja wallamaksudest teadagi ei tahtnud, tödwõimetuks, siiski tuleb ta kogukonna toita, kui tal sugulasi pole, kes seda kohustatud on tegema ja seda teha wõits. Selle sama seaduse järele peab wald ka waeste ja wigaste perekondade eest

*) W. „Õigus“, 1912. a. nr. 5, lehek. 75.

hoolt kandma, selle peale vaatamata, kas need waesed ja wigased liikmed walla piirides elafid ja oma maksusi hoolega diendafid, wõi mitte.

Nii fiis kaotafid meie wallad ja maksukogukonnad tegelikult suured digused oma liikmete kohta 1906 aasist algades ära, kuna liikmete digused kogukondade wastu selle juures endisteks jäid. Selle tõttu hakkawad kogukondade fiftetulekud kahanema, ja kogukonna piirides elawad liikmed peawad walmis olema suuremaid kulufid kogukonna asutuste ja temast eemal olewate liikmete toetamiseks kandma. Sarnast oluforda ei wõi ei loomuliseks ega diglaseks pidada, ja tema wastu tuleb abi otfima hakata, kui meie kogukonnad mitte wara wõi hilja pankroti läwele ei taha astuda.

Minufeks mõjutats abinõuks on fiin muidugi seaduseandeline korraldus, mis kogukondade elu ja kogukondlised maksud uuendatud alufele seatks ja ühtlasi ka praeguse ebaloomulise seisukorra ära kaotaks, kus kogukonnal kõik kohused oma liikme wastu alale on jäänud, liige aga ennast igafugustift kohustest kogukonna wastu wabastada wõib. Meie wallad ja maksuwalitsufied p. arwad sammufid astuma, et sellekohane seaduse-eelnõu walmistatats ja seaduseandlistest kogudest läbi läheks. Seni aga tuleb weel igatepidi üleüldist ja walitsufewõimude tähelepanemist tetkinud oluforra peale juhida, ja selleks on abinõufid olemas. Wähemalt näib meile, et senati esimene deportemang ühes oma hihfemotest käsufirjadest (nr 1175, 1911 a.) õige mõjuwa, kuigi fareda abinõu selleks kogukondadele tatte on juhatanud, ja see on — kogukondade lahriittemine oma liikmete haigemaja wõlgade katmistest. Senat leiab nimelt, et pärast 1906 a. 5. oktobri Kõigetõrgemat käsufirja kogukonnad oma liikmete haigemaja wõlgafid mitte ei ole kohustatud maksma ja just sellepärast, et pärast nimetatud käsufirja ilmumist kogukondadel wõimalust ei ole haigemaja wõlgafid kõigi liikmete peale diglaselt ära jagada (igalt poolt wõib passi saada ja maksude maksmata jaimise korral ei wõi passi saamast feelata).

Selle senati käsufirja peale juhiti omal ajal isefralise ringkirja abil kõigi kuberneride tähelepanemist, ja mitmed kubermanguwalitsufjed on, tema peale toetades, kogukondadele seletanud, et nad mitte enam kohustatud ei ole oma liikmete haigemaja wõlgafid tasuma. Ka Balti kubermangudes pole see käsufiri ja fitemiste asjade ministeriumi ringfiri kuberneridele mitte tundmata, kuid mõnel pool on püütud seletada, nagu ei olets sel käsufirjal mitte maksuust Walmimaa kohta. See on aga täieste eksline, kuna käsufiri Walmimaa kohta mingisugust erandit ei tee ja täieste üleriiklise seletuse näol kofku on seatud.*) Nii wõib ka meie kogukondadel findlaste selle käsufirja peale toetades oma digusi kaitsta, ja see aitats tingimata selleks kaasa, et meie kogukondade seisukorra selgitufeks ja parandamifeks sammufid ka ülewalt poolt hakatasse tegema. Ei wõi ju arwata, et awaliku hoolekandmise haigemajad ja asutused ka oma poolt ei hakaks ministeriumile peale käima, kui nad senini findlaste peeturd fiftetulekuteft olets junnitud ilma jääma. Kaotada

*) Käsufiri ilmub järgmises numbris.

pole siin kogufondadel ammugi midagi, pole kaotada ka kogufondade haigetel, sest awaliku hooletandmise haigemajad on kohustatud neid iffagi wastu wõtma juba seaduse järele. Ja kui sedawiisi kahelt poolt selgeks tehtakse, et oluford loomulik ei ole, siis peab parandus tulema, ja ta tuleb.

Testament.

Anton Palwadre.

Testamenti nimetab seadus testamenditegiija wiimase soowi awal-
duseks. Tema sijalbab inimese wiimast soowi oma waranduse edas-
pidise saatuse kohta, määrab ära, kellele see warandus peab üleminema,
misjulgusid kohustusi waranduse pärijad peawad kandma j. n. e. Ifti
kaob, kuid tema wiimane soow peab täidetud saama pärast tema surma.

Agga mitte igakõiks ei wõi testamenti teha ja mitte iga testamenti
ei tule täita. Seadus määrab kindlalt ära, kes üleüldse wõib testa-
menti teha, mille kohta wõib seda teha ja kuida wiisi ta peab tehtud
olema, et tema täitmine kindlustatud oleks.

Kes wõib testamenti teha.

Balti eraõiguse järele wõib testamenti iga täiealine isik teha, kes
terwe mõistusega ja selge meelespidamisega on, kes oma tahtmist aru-
saadawalt awaldada wõib ja talle õigus on oma warandust korral-
dada. Kõrge wanadus, haigus, kehalikud wead, mis mõistust ei tumešta
ja soowi arusaadawa awaldamise juures takistuseks ei ole — ei keela kedagi
testamenti tegemast. Mendel tingimistel wõib isegi kurtumm testamenti
teha. Ei wõi testamenti teha alaealised, hullumeelsed, hullumeelsuse
ajajärgul, ja kes kohu poolt raiskajateks on tunnistatud. (Tallinnas
wõiwad aga ka raiskajad testamenti teha.) Piiratud on naiste õigus
testamendi tegemises. Eesti- ja Liitwimaal wõiwad naised testamenti
teha: 1) mehe kasuks — oma nõunitu osawõtmisel, 2) kõiide teiste
kasuks — oma mehe nõuandmisel ja nõusolemisel. Kuid Tallinnas see
kõikendus ei ole maksew: siin wõib naine testamenti teha iseiseiswalt,
mehe nõuandmist ja nõusolemist ei ole tarwis.

Dmapäraselt on naiste testamendi tegemise õigus ka talupoja
õiguses korraldatud. Naised, kellel lapsi ei ole — wõiwad testamenti
wabalt teha. On aga abielust lapsed, siis wõib Eesti- ja Liitwimaal talupoja
naine oma mehe elu ajal testamenti teha ainult oma ehteasjade, riiete
ja kaasatoodud raha kohta ja ainult oma laste kasuks. Liitwimaa talu-
poja naine wõib aga testamenti teha ainult oma ehteasjade ja riiete
kohta ja ka, muidugi, oma laste kasuks. Kaasaraaha kohta tema testa-
menti teha ei wõi. (Tähenab, mehe elu ajal).

Misjuguft warandust wõib testamendis korraldada.

Testamenti wõib teha, kõige ehitiks, ainult oma waranduse kohta. Teise warandust testamendis korraldada ei saa ja kui keegi omas testamendis pärijatele wõera waranduse lubas, siis ei ole sellel lubadusel mingit tähtsust. Seenejett on see selge ja arusaadaw, kuid siiski sünnib sellel alal tihti segadust, isearanis maal. Tihti kujuneb maal asi järgmiselt. Isal on mitu last. Wanus ees annab isa oma waranduse wanemale pojale, see sünnib harilikult kinkimise lepingu alal. Liikumata warandus kantakse krepostii-raamatutes wanema poja nime peale. Peale selle teeb isa testamendi, kus tema oma wiimast soowi awaldab ja umbes järgmiselt: „Minu liikumata waranduse, talukoha ühes talukohal olewa liikumata warandusega pärib minu wanem poeg.“ Edasi loetakse üles palju peab wanem poeg omalt poolt teistele wendadele ja õdedele wälja maksma.

On sellel testamendil tähtsust? Kas peab wanem poeg tema peale pandawaid kohustusi täitma?

Warandus ei ole enam testamendi tegija isa oma, waid wanema poja oma, kes selle kinkimise alal on omandanud. Ühes sellega ei ole ta isa pärastistel korraldustel selle „wõera waranduse“ kohta mingit tähtsust. Tahab isa teatawal wiisil wanemat poega waranduslikult kohustada teiste wendade ja õdede kasuks, siis peab ta seda juba kinkimise lepingus tegema, aga mitte tagant järele testamendis. Sest wastasel korral oletaks see niijama maksew, nagu teistele lastele Hiina riigi lubamine.

Nii siis, esimene tingimine on, et testamenti wõib teha ainult oma waranduse kohta.

Kuid sin tuleb jälle kühendust teha. Mitte iga warandus ei käi testamendi korralduse alla.

Liitwimaal (maa-, linna- ja talupoja-õiguse järele) ei käi testamendilise korralduse alla päritud liikumata warandus. Kes- timaal aga kõik päritud warandus, kui liikumata, nii ka liikuw. See oia warandusest läheb seaduslikkudele pärijatele üle ja seda teistiti korraldada testamendis ei wõi. Ainult ühte asja wõib siin omale pärandaja lubada ja nimelt, kui selleks seadusliku põhjust on, siis wõib tema omas testamendis lähemat seadusliku pärijat pärimisest kõrwal- dada. Kuid selle asemele pärib waranduse järgmine lähem seaduslik pärija. Pärijate järjekorda testamendi tegija muuta ei wõi!

Misjuguft warandust nimetab aga seadus „päritud waranduseks“?

Siin awaldab juba meie Balti erandiguse mitmeharaldus.

1) Liitwimaa maa- ja talupoja-õiguse järele, ning Narwa linnas tuleb päritud waranduseks seda liikumata warandust pidada, mis seadusliku pärimise teel were sugulastelt on saadud. Igal teisel alal saadud liikumata warandus (kas kinkimise, testamendi, wõi pärimise lepingu alal, kuigi were sugulastelt) ei käi mitte päritud waranduse hulka.

Liikumata warandusel ei ole aga iialgi päritud waranduse iseloomu, niisamuti ka abikaasalt päritud liikumata warandusel.

2) Viivimaa linna-õiguses on maksew seesama määrus ja peale selle veel faks lihandust, nimelt: a) abikaasade poolt abielu kestwuse ajal ostetud liikumata warandus, pärast ühe abikaasa surma, omandab päritud waranduse iseloomu selles mõttes, et järele jäänud abikaasa ei wõi teda korraldada abielust sündinud laste kahjuks, ja b) seaduslikul alusel abikaasalt päritud liikumata warandus loetakse ka päritud waranduse hulka.

3) Eestimaa maa- ja talupoja-õiguse järele peale seaduslikul pärimisel sugulastelt saadud liikumata waranduse kannab päritud waranduse iseloomu ka samal alusel saadud raha kapitalid ja naise poolt mehele toodud kaajawara liikumata waranduses ja kapitalides.

4) Eestimaa linna õiguse järele on päritud waranduse mõiste veel laiem. Päritud waranduse hulka käib siin kõik, 1) mis seaduslikul pärimise teel sugulastelt ehk abikaasalt on saadud, 2) mis ehk küll testamendi alusel on sugulastelt ehk abikaasalt saadud, kuid mis aga ka ilma testamendita seadusliku pärimise teel oleks saadud, kui testamendi tegija omas testamendis waranduse waba korraldust ei ole otsekohe lubanud; 3) lähemalt sugulastelt saadud naise kaajawara.

Küsimuse peale, misõiguse waranduse kohta wõib testamenti teha, wõiks meie siis järgmist wakuust anda: testamenti wõib teha oma waranduse kohta, mida seadus mitte päritud waranduseks ei arwa. Päritud warandust wõib testamendis ainult siis korraldada, kui seaduslikka pärijaid ei ole, ehk kui lähemad seaduslikud pärijad selle korraldusega nõus on.

Kuid see wastus tarwitab veel ühte kitsendawat seletust. Nimelt, kui wanematel alaealised lapsed on, kes weel kaswatuft ei ole saanud ja ise omale ülespidamist ei wõi muretseda, siis peawad wanemad tingimata nende lastele nii palju järele jätma, kui palju nende kaswatamiseks ja ülespidamiseks tarwis läheb. See on kolmanda kõite järele.

Eestimaa talupoja-õiguse järele wõiwad wanemad aga täiesti wabalt ainult $\frac{1}{4}$ jao kohta liikumast warandusest testamenti teha; kõik muu warandus peab lastele ühetaoliselt üle minema. Viivimaa talupoja õiguse järele aga peab lastele tingimata $\frac{1}{4}$ kõigest warandusest üle minema (eelfäiwate sugulaste kohta on see määrus niisamuti maksew).

Testamendi worm, ehk selle wälimine kuju.

Testament wõib ametlik, ehk kodune olla. Ametlikuks nimetatakse testament, kui see notariuse juures on tehtud, ehk notariusele hoiule on antud.

Notarius wõib testamenti teha ainult testamenditegija isiklikul juuresolemisel. Woliniku kaudu testamenti teha ei saa. Peale selle

peab kolm tunnistajat olema. Tunnistajateks ei või mitte olla: 1) pimedad, kurdid, tummad, hullud, 2) kelle kasuks testament tehtakse, ehk selle sugulased 4 astmeni ja hõimlased 3 astmeni, 3) kes õigused on kaotanud, 4) alaealised.

Testamendi algusfiri kantakse notariuse aktiraamatusse ja äratiri sellest antakse testamenditegijale.

Testamendi hoiule andmine notariusele sünnib järgmiselt.

Notarius peab kõige esiteks selgusele jõudma, et see isik, kes testamenti hoiule tahab anda tõepoolest seefama on, kelleks ta ennaft nimetab (peavad kas tarvilikud dokumendid olema oma isiku tõenduselks, ehk kahe tuntud mehe tõendus). Testament peab linnipiiseritud ümbrikus olema ja hoiule andja peab ütleva, et selles ümbrikus tema testament leidub. Gesti- ja Liivimaal peab testamenditegija oma testamendi isiklikult notariuse kätte andma. Hoiule võtmise korra üle teeb notarius protokollis. Mingisugused tunnistajaid ei ole siin tarvis. Testamenti ei avata ega loeta hoiule andmise juures. Notarius kirjeldab ainult omas protokollis ümbriku wälumist kaju. Kudas see testament on tehtud, kes sellele alla on kirjutanud, see ei ole tähtis. Anult Gestima maa-õiguse järele peab testament koduse testamendi nõudeid täitma.

Rodune testament.

Rodune testament võib kirjalik ehk suusõnaline olla. Mõlematel juhtumistel peab kindlustus olema, et testament nimelt pärandajalt tuleb ja selle wiimast soowi awaldab. Selleks nõutakse tunnistajaid. Testamendi tegemise juures ei või tunnistajateks olla: 1) kõi need, kes kehaliste või waimliste wigade tagajärjel ei või õigesti ja täielikult tehtawast testamendist arusaada ja sellest tunnistada: waimuhaiged, alaealised, tummad, kurdid ja pimedad; 2) kes kohtu poolt raiskajateks on tunnistatud; 3) kellest õigused on ära wõetud; 4) kes selles testamendis pärijateks on määratud. Tšekestis wõiwad tunnistajad sugulased olla. Liivimaal wõiwad hädakorral ka naisterahwad tunnistajateks olla, Gestimaal aga mitte.

Testamenditegija peab tunnistajatele oma nõust testamenti teha ütleva ja paluma neid selle juures tunnistajateks olla. Zuhuslijed juuresolejad, keda tunnistajateks mitte ei ole kutsutud, ei wõi ka ülesõidse seaduslikkudeks tunnistajateks olla.

Kirjalik testament.

Kirjalik testament võib liht paberil kirjutatud olla ja igas keeles. Parandused ja wahese kirjutused on maksivad, kui nad arusaadawad on ja tõeks tehtakse, et nad testamenditegija oma käega, või tema kahtmisel ja nõusolemisel on tehtud. Testamendi tegemise aja ülestähendamata jätmine ei riisu testamendilt tema maksuust, kui kahtlust ei ole, et selles pärandaja wiimane soow seisab.

Kirjalik testament võib pärandaja oma käega kirjutatud ehk ainult tema poolt allakirjutatud (nimi ja perekonna nimi) olla.

Alla kirjutab pärandaja tunnistajate juuresolekul, kui aga testament juba enne on allakirjutatud, siis tunnistab pärandaja tunnistajate juuresolekul selle allkirja omaks. Kui pärandaja testamendi oma käega on kirjutatud, siis ei ole allkirja tarviski.

Ei osta aga pärandaja kirjutada, ehk ei või ta seda teha haiguse puhul — siis kirjutab tema eest alla keegi teine, mis aga testamendis äratähtendatud ja tunnistajate poolt tõestatud peab olema.

Testamendi kokkuseadja ehk ümberkirjutaja võib testamendile ka tunnistajana alla kirjutada.

Ei ole tarvis, et pärandaja tunnistajatele testamendi ette loeks. Pärandaja võib tunnistajatele ainult teatada, et selles testamendis tema viimane soov seisab, misjulgust teatamist tunnistajad oma allkirjabega tõendavad. Viivimaa ja Gestimaa maa-õiguse järele ning Narva linna-õiguse järele peab kirjalikule testamendile vähemalt kaks tunnistajat oma käega alla kirjutama (kes kirjaoskamata pärandaja eest alla kirjutab, see ei või tunnistajaks olla.) Tallinna linna-õiguse järele nõutakse selleks 7 tunnistajat.

Gestimaa ja Tallinnas peavad tunnistajad kõigil ühel ajal allakirjutama, Viivimaal ja Narvas ei ole seda tarvis.

Suufõnaline testament.

Suufõnalise testamendi peab pärandaja Gestimaa ja Viivimaa maa-õiguse ja Narva linna-õiguse järele 2 tunnistaja juuresolekul ja Tallinna linna-õiguse järele 7 tunnistaja juuresolekul selgelt ja tunnistajatele arusaadaval keelel avaldama.

Viivimaa linna-õiguse järele on maksivad ainult ametlikud testamendid. Kodused testamendid on lubatud ainult erafordabel, õnnestuste ehk hädaohu korral. Siin on testament maksew, kuigi mingisugust vormi pole täidetud, kui aga kindel on, et see pärandaja viimane soov on.

Eradigustatud testamendid.

Viivi- ja Gestimaa maa-õiguse järele ei taota kirjalik testament, mille tegemise juurde mõnesugustel põhjustel pärandaja tunnistajaid ei võinud kutsuda, oma väärtust, kui kindel on, et testament pärandaja poolt kokku on seatud ja allakirjutatud.

Testament, mis sõjaväes teenija poolt sõja käigu ajal, maal elavate tehvade inimeste poolt alamatest seisustest, üleüldise hädaohu ja õnnestuse korral on tehtud, on maksew, kui teada on, et tema pärandaja poolt on kokkuseatud ja selle viimast soovi avaldab.

Gesõigustatud on ka testamendid laste sajuks.

Tallinna linna-õigus eesõigustatud testamenti ei tunne.

Cestimaa talupoja-õigus.

Suusõnalise testamendi tegemise juures peab Cestimaa talupoeg oma viimast soovi täielikult, selgelt, kindlalt ja ühefordselt kolme tunnistaja juuresolekul avaldama. Sünnib see selle walla piirkonnas, mille nimekirjas pärandaja seisab, siis peavad ka kaks tunnistajat selle walla liitmed olema.

Kirjalikule testamendile peab pärandaja ja kolm tunnistajat alla kirjutama. Kui testament kohtu poolt, kohaliku õpetaja ehk muude ametlike isikute poolt kirja on pantud, siis on kahe tunnistaja allkirjast küllalt. Kui tunnistajad kirjutada ei oska, siis loetakse nendele testament ette, mille üle nad pärast kohtus tunnistuse annavad.

Kirjaostamata pärandaja võib kirjaliku testamenti ainult kohtu, õpetaja ehk seltskonna usaldusvääriliste ametlike isikute kaasabil teha.

Pitwimaa talupoja-õigus.

Pitwimaa talupoeg võib suusõnalist testamenti kahe tunnistaja juuresolekul teha. Kirjalik testament peab kas kohtus, kohaliku waimuliku kaasabil tehtud saama, ehk pärandaja oma käega kirjutatud olema. Kirjaostamata pärandajate kirjalikud testamendid peavad nende poolt kokkuseatud olema, kes oma ameti poolest seltskonna usaldust teenivad.

Pitwimaa talupoja-õigus ei nõua tunnistajaid kirjaliku testamendi tegemise juures. Aga see on, nähtavasti, seaduse määruse puuduliku kokkuseadmise wiga. Võib oletada, et ka siin kirjaliku testamendi tegemise juures kaks tunnistajat peab olema.

Testamendi siulise vormi ja järjekorra kohta ei ole seaduses mingisugusid reeglid olemas. Pärandaja peab ainult oma soovi arusaadawalt, selgelt ja kindlalt avalda. Kõik, mis testamendis arusaamatat, wastukäimat — seda nagu ei oleks olemas. Milllega või kudas pärandaja oma testamenti algab või lõpetab, ilmub ta oma soovi kõrges piibli keeles või liht kõne keeles — sellel kõigel ei ole seaduse eest mingisugust tähtsust.

Puudub aga mõni wäline tingimine testamendil, oli tunnistajaid wähem testamendi tegemise juures, kui seadus nõuab, ehk ei ole kirjaostamata talupoeg kirjaliku testamendi tegemiseks seaduses äramääratud isikute kaasabi poole pööranud, siis ei tanna ka see paber, milles pärandaja wiimane soow peab seisma, enam testamendi nime ja temal ei ole seaduslike tagajärgesid: teda täitma ei saa kedagi kohustada.

Pärandatava rendi leping.

Anton Pahlvadre.

Õigusteaduslikelt seisukohalt tuleb igas lepingus kolme momenti tähele panna: lepingu maksuise algust, poolte wahel tekkivat õiguslist wahetorda ja lepingu lõppemist!

Selmises „Seadus ja Kohus'e“ numbris ilmus pärandatava rendi lepingu kohta käivate määruste tõlge. Sealt selgub, et pärandatava rendi lepingu sõiges oma maksuise piirkonnas omapäraselt õiguslist wahetorda lepinguosaliste wahel ainult siis tekitab, kui see leping k r e p o s t i - r a m a t u t e s s e ülefantud on.

Lepingu harilikult lõppemise põhjused on samajugused Eesti, Liivi- ja Kuramaal: 1) kui rentniku surma järel temal seaduslikka pärijaid ei ole, ega ta testamenti oma rendiõiguse kohta ei ole teinud; 2) kui rentnik renditud liikumata warandusest lahtub; 3) kui rendile antud warandus täielikult otja saab, ja sel korral, kui liikumata warandus teatava arwu põlwezeni rendile oli antud, 4) kui lepiud arm rentniku põlweid ära kustub.

Lepingu alusel tekkivad rentniku õigused on ka ühesarnased: rentnik omanik ab asja õiguse renditud warandust nii tarvitada, nagu omanik, temal on õigus liikumata waranduses igasugusid kasulikke muudatusi ette võtta, kuigi wiimane selle tagajärjel oma siisu ja taju muudab. Temal on õigus, nagu omanikulgi, oma õigust kõige seaduslikkude abinõudega kaitsta, oma õigust pantida, liikumata warandust serwitutidega ja obligatsioonidega oma rendiõiguse kestuse ajaks koormata, oma õigust igal wiisil wõerandada, selle õiguse tükeldamise wõib aga omanik ära keelata j. n. e.

Rentnik on kohustatud lepingus kindlaks määratud renti kofulepitud tähtaegadel maksma ja kui waranduse wäärtus rentniku süü läbi alaneb siis rendilepingu lõpul omanikule selle kahju ära tasuma. Harilikud ja erakordsed koormatused kannab liikumata waranduse eest rentnik.

Omanikule jääb, muidugi, õigus pärandatavale rendile antud liikumata warandust äramüüa, wõi temel wiisil wõerandada, kuid see kõik ei muuda milleski rentniku õigusi. Harilikult omaniku õigus on — rendi raha wastuwõtta (mitte aga teda kõrgendada), pärandatava rendi wõerandamise korral oma õstueesõigust tarvitada (kõige kuu jooksul) ja lepingu lõpul liikumata warandust oma tarwitada saada.

Kuid peale nende harilikkude omaniku õiguste lahutatud omanduse õiguse juures (kus ühel omanduse õigus on, aga teisel omaniku kohane waranduse tarwitamise õigus) on omanikul veel pärandatava rendi lepingu korral õigus rentniku korralduste üle järele walwata, mis Liivimaal omanikule õiguse annab liikumata warandust rentnikult tagasi nõuda, kui rentnik liikumata waranduse wäärtnuste tuntawalt alandab, kui rentnik omanikule teatamata liikumata waranduse ära wõerandab, kui rentnik kolme aasta renti (sirikumaadel aga kahe aasta renti) ei ole ära

maksnud. Wiimasel juhtumisel on ka Kuramaal omanikul õigus lepingut katkestada. Gestimaal aga omanikul lepingu katkestamise õigust ei ole. Omanik võib ainult taju, ehk kindlustust nõuda, võerandamise korral aga liitumata warandust wälja lunastada (samuti ka Kuramaal).

Kõige kindlam on nii siis rentniku seisukoht Gestimaal, kõige nõrgem Liitwimaal. Omaniku kasud on aga Gestimaal halwemini — Liitwimaal paremini kaitsnud.

Need määrused ei käi aga mitte talumaade kohta, ehk õigem ütelda ei käi talumaade kohta nendes punktides, kus nad sellekohastele talupoja-õiguse määrusele vastu käiwad. Wastasel korral wõiwad nad aga talupoja-õiguse määrusi täiendada.

Seda võib ütelda aga ainult Gestimaa talupoja-õiguse kohta, mis pärandatava rendilepingu korralduses kolmandamale kõitele lähemal seisab. Liitwimaa talupoja-õiguse „pärandatava lepingu“ korraldus seisab aga sellest kaugel.

Gestimaa talupoja-õiguse järele tuleb pärandatav rendileping niisamuti kreposti-raamatutesse üles tähendada.

Määrused lepingu harilikku lõppemise kohta on ka siin needsamad, mis 3 kõiite järele. Kuid wähemad on rentniku õigused ja suurem omaniku kontroll.

Üleüldiselt on küll rentnikul õigus rendikohta oma äranägemise järele igal wiisil tarwitada, kuid omanikul (mõisnikul) on õigus rentniku terwet majapidamist kontrolleerida, et kohta wõimaliku laastamise eest ära hoida; metja korralduses peab aga rentnik mõisniku määrustele täiesti alla heitma. Rentnikul ei ole õigust kohta pantida, ükeldada rendile edasiandmiseks, ega serwitutidega koormata. Mõisniku kontroll rentniku majapidamise üle toob wiimasele järgmised kitsendused.

Kui mõisnik rentniku majapidamises korratust märkab, siis on temal õigus, kohtu teel seda tõestades, nõuda, et kohus kohjuliku rentniku korralduse tühjaks tunnistaks ehk kohustaks rentnikku tarwilikku kindlustust andma kahju tasumiseks. (See kindlustus antakse rentnikule tagasi ainult mõisniku nõusolemisel, ehk kohtu otsuse järele.)

Kui rentnik ei jõua tarwilikku kindlustust anda, siis astub tema õigusesse lähem pärija. Kui ka see seda teha ei suuda, peab rentnik mõisnikule ustawa järeleleja ette panema. Kui rentnik seda ei tee — lähed koht pärast kahje aastat mõisnikule tagasi; tähendab, leping lõppeb. Kui aga kohus leiab, et rentniku majapidamise tagajärjel kohawääratus alaneda võib — siis võib koht kohe pärijale edasiantud saada. Korwuma majapidamise korratuse puhul määratakse rentnikule wiieks aastaks hoolekandja.

Rahe aastase rendi maksmata jäämise korral võib kohtu teel rentnikku niisamuti kohustada kindlustust andma ja kui rentnik wõi tema pärija kindlustust mitte ei jõua anda ja kedagi teist usawat järeletulejat ka ettepanna ei wõi, siis lähed koht kahe aasta pärast mõisnikule tagasi, tähendab, rendi leping lõppeb.

Mõisniku üleüldisest majapidamise kontrollist järgneb ka see määrus, et rentnik võib kohta edasi anda ainult ustatavale ja arukale järeltulijale, kuna mõisnikule peale selle ikkagi kohta omale võtmise eesõigus on.

Magu eelmisest riidest näha, on talumaade pärandatavatel rentnikudelt kitsamad õigused, kui teistel. Nemad ei või rendikohta nii tarvitada, kui omanikud ja lubatud tarvitamise viisides seisavad nad mõisniku kontrolli all.

Metja asjanduses on mõisniku kontroll täiesti iseseisew ja vastuwaidlemata, teistel aladel peab aga mõisnik oma lõendusi kohtu teel lõestama. Nii et see kontroll ei saa füüski mitte isemeelne ja põhjendamata olla.

Muidu aga annab pärandatav rendi leping rentniku õigustele kestvuse ja kaitseb rendiraha lõstmise eest. (Eestimaa Talup. Sead. 1856 a. § 184—200).

Liivimaa talupoja-õigus ei tunne lahutatud omandust pärandatava rendi lepingu alusel. Pärandatava rendi lepingu korraldust kolmanda lõite mõttes, ehk isegi Eestimaa talupoja õiguse jarnast, mis põlvest põlwe igamesti võiks kesta, meie ei leia Liivimaa talupoja-õiguses mitte.

Peale Talumaa harilikku rentimise (mis ainult 50 aastat võib kesta) tunneb Liivimaa talupoja-õigus veel ainult rendi lepingut kahelordse rendilepingu pärimise õiguse tingimisega. Selle lepinguosaliselt rentnikult võib koht ainult kaks lorda pärimise teel rentniku järeltulijatele edasi minna, kolmanda lordse päranduse eel lõppeb rendilepingu kestvus ja pärijal kolmandas põlmes on ainult eesõigus teistega ühesugustel tingimistel kohta omale harilikult rendile saada. Rentniku õigused selle lepingu alusel ei ulata harilikku rentniku õigustest kaugemale. Kohta otsekohese tarvitamise juures temal isearalikka õigusi ei ole.

Kohta edasiandmise kohta on talupoja-õiguses järgmised määrused: 1) Talupojal, kes maatoha kahelordse edasipärandamise tingimisel rendile on võtnud, ehk sellel, kes niisuguse rentniku õigused on pärinud, on õigus oma äranägemise järele enesele walida otsekohest järeltulijat rendilepingu pärijat oma järeltulivatest, kellel selle pärimiseks ühesugused õigused on; kui aga järeltulewaid ei ole, ehk nemad kohta pidajateks kõlbulid ei ole, siis teistest pärijatest, kellel selleks ühesugused õigused on; 2) rendilepingu lõppemise korral kohta uuesti väljarentimise juures on temal eesõigus kohta ühesugustel tingimistel omale rendile saada; 3) temal on õigus rendi lepingut sellele üle anda, kellel temaga jarnajed pärimise õigused on. Mõisnik võib sellele vastu ainult siis waielda, kui temal uue rentniku vastu midagi usutatavat etteüua on ja ta ieda põhjendada võib.

Rendilepingu wõerandamine ja üleandmine väljospool neid määrusi võib ainult mõisniku isearalikul nõusolemisel sündida (nagu harilikku rendilepingu juures).

Rentniku isekraliseks kohuseks on raudvara sisseseadmine. Hariliku rendilepingu korral võib seda niisama ette ära näha, kuid käesolewal juhtumisel on see kohe sunduslik.

Kui rentnik kahel üks teisele järgnevatel tähtaegadel rendiraha korralikult ära ei taju — on mõisnikul õigus lepingu katkestamist nõuda ja rentniku koha pealt kohtu teel välja tõrjuda. Rentniku seaduslik pärija võib aga, võlgnevat summat kohe ära tasudes, rendilepingu ületandmist oma nime peale nõuda (Liiv. talup.-õigus 1860 a. § 122—127, 188—195).

Koha laastamise või korratu majapidamise korral on mõisnikul samasugused õigused, kui hariliku rendilepingu juures, tähendab, õigus tarwilikku kindlustust, kahjutasu ja lõpuks rendilepingu kestvuse atkestamist nõuda.

Õigeks küsimus, mis eraldi talumaade kohta käib, on see, kas Gestimaal talumaad pärandatawale rendile ka alla seaduslikku alamäärara anda võib, või mitte. Liivimaal käib seesama küsimus iga rendilepingu kohta.

Gestimaa talupoja-õiguses, selles jaos, kus talupoja rendimaa tarvitamise wiisid ära määratakse, on lühidalt öeldud, et talu rendimaa kunagi kohtadeks alla 3 tiinu künnimaa tükelbada ei või (künnimaa peab wastama heina- ja karjamaa wastawas suuruses), § 58. Selle määruse koht ja tähendus selle määruse juures tõendawad, et wähemates tükkides ei või talumaad ei müüa, ega rentida.

Liivimaa talupoja-õiguses on alamäär § 114 ära määratud, mida, nii müümise, kui rentimise juures tähele panema peab.

Neid kitsendawaid määrust katjutakse nüüd selles mõttes seletada, et on keelatud iseseiswate talukohtade ajutamine alla alamäärara, kus iga kohal oma kreposti-nummer oleks ja kus koht oluliselt nii seaduslikelt täiesti iseseisew üksus oleks. Rendi leping ei ole aga mitte koha tükeldamine, waid õiguse tükeldamine, sellepärast võiks ka alla alamäärara talumaad rendile anda. Sellega saabakse küll mõnekorra seaduse kitsendustest üle, kuid kas see seletus õige on — on küsitaw.

Seaduse wäljaandmise ajal olid talupojad ainult põlluharijad ja põlluharimine ei olnud ei tea, kui kõrgel järjel. Ja seadus tahtis põllupidamist nii korraldada, et iga kohapidaja perekond ennast koha peal ülewal juudaks pidada. Selles mõttes ilmus määrus, et talumaad müümise, kui rentimise juures alla feda määrara ei tükeldataks, mis ühele perekonnale ülespidamiseks tarwilik on (Liiv. talup.-õig. § 144). See oleks maksew, tähendab, nii müümise kui rentimise juures. Ei või alla alamäärara maad osta, ega rendile wõtta.

Nüüd on olud muutunud. Põlluharimine on edenenuud ja talumaadel on peale põlluharimise tarwilik ka teisi ettewõtteid korraldada.

Seadus tahtib feda. Tuleb appi seaduse seletamine, mis mõnekorra ka kitsikusest wälja aitab. Kuid mõne korra ka mitte.

Saadawalt peajels nendest wildakuts muutunud seaduse määrusest, kui seaduseandlisel teel need määrused ära kaotataks. Ja seda tulebki teha.

Peab aga tähendama, et ka praegu niisugune seletus, mis talumaad alla alamäära rendile lubab anda, nendel kordadel kui tükeldatah kohta mitte iseseiswaks põllupidamise üksuseks ei tarwitata, waid mõneks teiseks oistarbetks, täiesti seadusemõtte kohane on. Ssegi tükeldamine müümise teel oleks seadusemõttega kokkukõlas sarnastel kordadel, sest alamäär on ainult majandusliste üksuste jaoks, mis põlluharimise sihis sünnitwad.

Uus seadus wäljaspool abielu sünninute laste kohta.

Riigivolikogu ja nõukogu poolt wastu wõetud ja Keisri poolt
13. mail 1913 a. kinnitatud.

Balti kubermangude kodanliste seaduste kogus (Balti eraõigus, III t., 1864 a. wäljaandes) järgmised muudatused ette wõtta:

1. Paragrafid 147, 163 ja 175 järgmiselt lugeda:

147. Lapsed, kes mittemakswas abielus on elusse tärkanud eht sünninud, loetakse seadusliste laste hulka.

163. Wäljaspool abielu sünninuteks tunnistatakse lapsed: 1) kui nad on sünninud isikutest, kes oma wahel abielus ei olnud, eht keda waimulik kohus abielu rahwaks ei tunnista; 2) kui nad ka abielus on sünninud, aga ennem kui 182 päewa pärast laulatamist (§ 184), kui mees neid oma lasteks ei tunnista; 3) kui nad 10 kuud pärast abielu õpetamist on sünninud.

175. Rõigil isikutel kes seaduslikult enese ja oma warandusega talitada wõiwad, sugu peale waatamata, on õigus teisi oma lasteks wõtta.

2. Tähendatud seadustekogu järgmiste määrustega täiendada:

120¹. Kui abielu on mittemakswaks tunnistatud ja kui selgeks tehtakse, et kumbki pool oli abieluse kas petuse läbi wõi wäewõimu abil kistud, siis wõib kodanline kohus, kes asja pärast waimulikku kohut harutas (Ruhil. sead. kohiustorra §§ 1014 ja 1015), jüüdi pehmentawaid põhjusti tähele pannes, süüta poole saatust, kes mittemakswasse abieluse kas teadmatuse eht sündimise tõttu astus, Keisri Majesteedi armulise armamise ette panena. Samasugusti palweid wõib kodanlisele kohtule ka siis ette panna, kui waimuliku kohtu otsus abielu ühjaksünnistamise asjas pärast kaelakohtu otsust on tehtud (Ruhil.

sead. Kohtukorra §§ 1012 ja 1013). Palwed antakse ära ja waadatakse jelles korras läbi, mis kodanlise kohtumõistmiskorra seaduse §§ 1337—1341, 1342 (1906 a. Seaduse fogu järje järele), 1343—1345 (9. mai 1911 a. seaduse järele; Seadluste fogu, peat. 913).

183. Oma wäljaspool abielu sündinud laste lapselwõtmise juures on järgmised erandid lubatud: 1) lapsel wõib wõtta ka see, kes lapsel wõetawast mitte kahetsateistkümmend aastat (§ 176) wanem ei ole; 2) lapsel wõib ka minut tükki korraga wõtta, kus juures neile kõigile ühejagused õigused saawad (§ 179); 3) kui lapsel wõtjal omal enesel juba lapsi ehk teisi lapsel wõetuid juba on, siis pole uue lapse wõtmise juures mitte tarwiline, et kohus selle sammu tegemiseks mõjuwate põhjuste olemasolemist iunnistaks (§ 177); 4) kui lapsel wõtjal juba teisi lapsel wõetuid on, siis pole uue lapselwõtmise juures mitte nende nõusolemist tarwis; ja 5) lapse ema nõusolemist (§ 183) nõutakse ainult siis, kui tema nimi kirituraamatus ristmises märkuses ülewal seisab, ehk kui kohtulikul teel on selgeks tehtud, et laps tema oma on.

200¹. Wanemad ise määravad kokkuleppimise teel ära, kumma juurde alaealised lapsed peawad jääma pärast seda, kui abielu on mittemakswas tunnistatud. Kui kummagi wanema abielusse astumine on wabatahtliks tunnistatud, siis on teisel wanemal õigus nõuda, et kõik lapsed tema juurde jääksiwad. Kui aga wanemad jelles asjas kokku ei lepi, ehk kui tarwiline peats olema laste kasude pärast tähendatud määrustest kõrwale minna, siis otjustab kohane waestelaste kohus, ringkonna kohtu finnitamisel, kumma wanema juurde peawad alaealised lapsed jääma.

200². Wanemate wõim laste üle, kes mittemakswas abielus sünnitatud, on sellel wanemal, kelle juurde lapsed jäeti; kuid kumbki lapsewanem on kohustatud, oma waranduse kohaselt, ka nende laste ülespidamise kuludest osa wõima, keda teise wanema juurde jäeti. Wanemal on õigus lastega kokku saada, kes teise wanema juures on. Selle õiguse torwitamise kord ja aeg, sel puhul kui wanemad oma arwamistes lohtu lähewad, määratakse ära kohali'u rahukohtuniku poolt.

200³. Pärast selle wanema surma, kelle juurde mittemakswas abielus sünnitatud lapsed jäeti, niisamuti ka sel korral, kui sellel wanemal wanemate wõim ära wõetakse, ehk kui tal wõimalik pole seda wõimu tarwitada, asuwad tema juures olnud lapsed teise wanema wõimu alla, ehk olgu siis et kohane waestelaste kohus, ringkonna kohtu finnitamisel, laste kasude pärast leiaks tarwilise olewat nende üle iseäralist eestkostjat panna.

Wastutaw toimetaja: Joh. Reinthal.

Wäljaandja: Eesti Kirjastuse-Ühiskond „Hiselul“.

Trükitud W. Ehrenpreis'i trükitojas, Tallinnas, Rüütelit uul. 11.